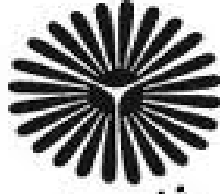


بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ



دانشگاه پیام نور

دانشکده علوم انسانی

مرکز تهران جنوب

پایان نامه

جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد

رشته حقوق خصوصی

عنوان پایان نامه:

مطالعه تطبیقی رقابت تجاری نامشروع

نگارنده:

فریده صدیقی

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر جلال سلطان احمدی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر حاتم صادقی زیازی

آبان ۱۳۹۲

تاریخ
شماره
پیوست



مرکز تهران جنوب

تصویب نامه

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق گرایش خصوصی
تحت عنوان:

مطالعه تطبیقی رقابت تجاری نامشروع

نام خانوادگی: صدیقی کجانی شماره پروژه: ۱۰۵۶۴ شماره دانشجویی: ۸۸۰۳۲۲۴۳۹ فریده
ساعت: ۱۱/۳۰-۱۳ تاریخ: ۱۳۹۲/۰۸/۱۵ درجه ارزیابی: عالی
نمره: خورده بیست پنج صد

هیات داوران:

داوران	نام	نام خانوادگی	کد استادی	مرتبه علمی	امضاء
راهنما	جلال	سلطان احمدی	۴۲۸۴۳۶	استادیار	
راهنمای دوم	-	-	-	-	-
مشاور	حاتم	صادقی زبازی	۳۹۱۲۷۳	-	
مشاور دوم	-	-	-	-	-
داور	پروین	محمدی دینانی	-	دستیار	
داور دوم	-	-	-	-	-

تهران، خیابان انقلاب، خیابان
استاد نجات الهی، نرسیده به
چهار راه سپند، دانشگاه پیام نور
مرکز تهران جنوب، پلاک ۲۳۳
تلفن: ۸۴۲۲۴
۸۸۸۰۱۰۹۰
فکس: ۸۸۸۰۳۶۸۵
کد پستی: ۱۵۸۴۶۶۸۶۱۱

نشانی الکترونیک:

www.teh-jonuob.pnu.ac.ir
Jonuob@tpnu.ac.ir

تقدیم به:

ماحصل آموخته ایم را تقدیم می‌کنم به آنان که مهر آسمانی شان آرام بخش آلام

زمینی ام است:

پدر و مادر عزیز و کران قدردم که در سختی ها و دشواری ها همیشه پشتیبانی محکم و یاوروی دلسوز

و فداکار بوده اند.

و همسر مهربانم که مراد انجام این مهم همراهی صمیمی بود.

تقدیر و تشکر:

از اساتید گرامیم آقایان دکتر جلال سلطان احمدی و دکتر حاتم صادقی بسیار سپاسگذارم
چرا که بدون راهنمایی های ایشان تائین این پایان نامه بسیار مشکل می نمود. همچنین از
سرکار خانم زینب شهبازی دوست عزیزم به خاطر کمک ها و یاری های بی دریغشان
صمیمانه سپاسگذارم.

چکیده :

نظام حقوق رقابت امروزه در آمریکا و بسیاری از کشورهای اروپایی دیگر تا سطح یک رژیم حقوقی مستقل و دارای مبادی فکری خاص توسعه یافته است. این در حالی است که این نظام حقوقی در گستره نظام حقوقی ایران چندان جایگاه شناخته شده و منضبطی ندارد. این مسأله سبب شده است که جز در معدود مقرراتی چون « قانون برنامه چهارم توسعه و اجرای سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی »، نتوان در ایران از موازین قانونی اختصاصی و جامعی در حوزه تنظیم پدیده « رقابت » در عرصه فعالیت های تجاری سراغ گرفت.

اجمالاً، در نصوص قانونی آمریکا و اتحادیه اروپا به اعتبار اصولی چون « بی اعتباری توافقات مغایر با رقابت تجاری » و « ممنوعیت سوء استفاده از وضعیت مسلط »، جلوه ها و نمودهای عینی رقابت تجاری نامشروع در دو سطح قراردادی و غیر قراردادی قابل دسته بندی و مطالعه است. در مقررات این کشورها عکس العمل غالب در قبال رقابت تجاری نامشروع، اعلام بطلان و بی اعتباری و یا تعلیق فرایندهای مورد توافق ناقضان ضوابط حقوق رقابت است. اما این در حالی است که در حداقل مقررات موجود در حقوق ایران و بخصوص در قانون برنامه چهارم توسعه، علاوه بر نهادهای دستور به بطلان و یا تعلیق و نهادهای مشابه دیگر که در جای خود مطلوب و قابل دفاع می باشند، مقنن در اقدامی ابتکاری و البته محل تأمل، دستور به فسخ را در عداد ضمانت اجرای نقض مقررات حقوق رقابت تعریف نموده است که دارای معایب بسیاری بوده و اساساً با اصول و قواعد مبنایی حقوق رقابت نیز ناسازگار است. مع الوصف، این پایان نامه مترصد تنویر جهت گیری کلی حقوق ایران و مقررات بین المللی خصوصاً در آمریکا و اروپا در حوزه بایدها و نبایدهای حقوق رقابت و نحوه مدیریت و پاسخ دهی به فرآیند نقض ضوابط این رژیم حقوقی است.

واژگان کلیدی: حقوق رقابت، رقابت تجاری نامشروع، ضمانت اجرا، توافقات ضد رقابت، بطلان،

فسخ

فهرست مطالب:

مقدمه ۱

۱- بیان مسئله و سوالات تحقیق ۲

۲- اهداف تحقیق ۲

۳- تاریخچه تحقیق ۲

۴- فرضیه های تحقیق ۳

۵- روش انجام تحقیق ۴

۶- سازمان دهی تحقیق ۴

فصل اول: کلیات ۵

گفتار اول: تاریخچه ۶

بند اول: سابقه ملی ۶

بند دوم: سابقه بین المللی ۷

الف: آمریکا ۸

ب: اروپا ۹

ج: ژاپن ۱۱

د: سایر کشورها ۱۱

گفتار دوم: اصطلاحات و مفاهیم مشابه ۱۱

بند اول: رقابت و حقوق رقابت ۱۱

الف: رقابت کامل ۱۲

ب: رقابت عملی ۱۲

ج: رقابت بالقوه ۱۳

بند دوم: رقابت غیر منصفانه و سیاست رقابتی ۱۴

بند سوم: حقوق مصرف کننده ۱۵

گفتار سوم: مبانی حقوق رقابت.....	۱۷
بند اول: مبانی حقوق رقابت از حیث حوزه حقوقی	۱۷
الف: مبانی حقوق عمومی	۱۷
۱: عدالت توزیعی	۱۸
۲: عدالت رویه ای	۱۸
۳: عدالت آزادی مدار	۱۸
ب: مبانی حقوق خصوصی	۲۰
۱: حقوق رقابت و حقوق قراردادها	۲۰
۲: ممنوعیت سوء استفاده از حق	۲۱
۳: نظم عمومی	۲۲
۴: ممنوعیت شروط غیر منصفانه	۲۲
بند دوم: مبانی حقوق رقابت از حیث خاستگاه.....	۲۴
الف: مبانی فقهی	۲۴
۱: قاعده لاضرر	۲۵
۲: تلقی رقبان	۲۷
۳: احتکار	۲۸
ب: مبانی حقوق خارجی	۳۰
گفتار چهارم: اهداف حقوق رقابت.....	۳۱
بند اول: اهداف اقتصادی.....	۳۱
الف: کارایی اقتصادی.....	۳۱
۱: کارایی ابتکاری.....	۳۲
۲: کارآمدی تولیدی.....	۳۲
۳: کارآمدی تخصیصی.....	۳۲
ب: افزایش رفاه.....	۳۲
ج: حمایت از آزادی رقابت و جلوگیری از محدود کردن آن.....	۳۴

بند دوم: اهداف غیر اقتصادی..... ۳۴

فصل دوم: مصادیق رقابت تجاری نامشروع..... ۳۶

گفتار اول: مصادیق قراردادی مشمول رقابت تجاری نامشروع..... ۳۷

بند اول: سازش و تبانی و مفاهیم مرتبط با آن..... ۳۷

الف: توافق..... ۳۸

۱: توافق در نظام های مختلف حقوقی..... ۴۰

۲: توافق های افقی..... ۴۸

۲-۱: تثبیت قیمت..... ۵۲

۲-۲: تقسیم بازار و مشتریان..... ۵۲

۲-۳: تشکیل گروه تحریم..... ۵۳

۳: توافق های عمودی..... ۵۳

۳-۱: تعیین قیمت خرده فروش..... ۵۵

۳-۲: فروش کالایی به شرط خرید کالای دیگر..... ۵۵

۳-۳: معامله اختصاصی کردن..... ۵۵

۴: معافیت ها..... ۵۶

۴-۱: شرایط اعمال معافیت..... ۵۶

۴-۲: انواع معافیت..... ۵۶

۴-۲-۱: معافیت کلی..... ۵۶

۴-۲-۲: معافیت انفرادی..... ۵۷

ب: تصمیم و اعمال هماهنگ..... ۵۷

۱: تصمیمات اتحادیه ها و واحدهای صنفی..... ۵۷

۲: اعمال و رویه های هماهنگ..... ۵۹

بند دوم: تمرکز تجاری..... ۶۰

الف: ادغام..... ۶۱

۶۱	۱: ادغام افقی.....
۶۱	۲: ادغام عمودی.....
۶۱	۳: ادغام گروه شرکت ها.....
۶۲	۴: ادغام در نظام های مختلف حقوقی.....
۶۲	۴-۱: نظریه ساختاری.....
۶۲	۴-۲: نظریه رفتاری.....
۶۸	ب: تحصیل ملکیت.....
۶۹	ج: جوینت ونچر.....
۶۹	۱: مشارکت کامل.....
۶۹	۲: مشارکت ناقص.....
۷۱	گفتار دوم: مصادیق رقابت تجاری نامشروع در سایر موارد.....
۷۱	بند اول: ممنوعیت سوء استفاده از وضعیت اقتصادی مسلط.....
۷۱	الف: مفهوم وضعیت اقتصادی مسلط.....
۷۲	ب: شرایط تحقق وضعیت اقتصادی مسلط.....
۷۷	بند دوم: مصادیق سوء استفاده از وضعیت اقتصادی مسلط در نظام های مختلف حقوقی....
۷۷	الف: مصادیق سوء استفاده در اروپا.....
۷۷	۱: تحمیل وضعیت غیر منصفانه برای خرید یا فروش.....
۷۸	۲: تخفیف دادن.....
۷۸	۳: عرضه انحصاری.....
۷۸	۴: امتناع از عرضه.....
۷۹	۵: فروش مشروط به تعهدات تکمیلی.....
۷۹	ب: مصادیق سوء استفاده در آمریکا.....
۷۹	۱: امتناع از عرضه.....
۷۹	۲: معاملات ضمیمه.....
۸۰	۳: تبعیض در قیمت.....

- ۴: قیمت گذاری ناچیز..... ۸۰
- ۵: قیمت گذاری گزاف..... ۸۱
- ۶: تخفیف دادن..... ۸۱
- ج: مصادیق سوء استفاده در ایران..... ۸۲
- ۱: تعیین حفظ و یا تغییر قیمت به صورت غیر متعارف..... ۸۲
- ۲: تحمیل شرایط قراردادی غیر منصفانه..... ۸۲
- ۳: ایجاد مانع به منظور مشکل کردن ورود رقبای جدید..... ۸۳
- ۴: تحدید مقدار عرضه یا تقاضا به منظور افزایش یا کاهش قیمت..... ۸۳
- ۵: تملک سرمایه و سهام شرکت ها در صورت اخلال در رقابت..... ۸۳
- بند سوم: انحصار..... ۸۴
- الف: منوپولی طبیعی..... ۸۴
- ب: منوپولی فنی و تکنیکی..... ۸۴
- ج: منوپولی قانونی..... ۸۴
- بند چهارم: مصادیق رقابت تجاری نامشروع در حقوق مالکیت فکری..... ۸۵

۸۸..... فصل سوم: آثار رقابت تجاری نامشروع.....

- گفتار اول: انحلال قراردادها..... ۸۹
- بند اول: بطلان در نظام های مختلف حقوقی..... ۹۰
- الف: نحوه اجرایی و رویه رسیدگی..... ۹۱
- ۱: روش اول..... ۹۲
- ۲: روش دوم..... ۹۲
- ب: نظارت بر اجرای مقررات رقابتی..... ۹۴
- ۱: نظارت قضایی بر تصمیمات کمیسیون..... ۹۴
- ۲: نظارت توسط کشورهای عضو..... ۹۵
- ۱-۲: مقامات صلاحیت دار کشورهای عضو..... ۹۵
- ۲-۲: دادگاه های کشورهای عضو..... ۹۶

۹۸	بند دوم: مبانی بطلان در حقوق ایران.....
۹۸	الف: مبانی بطلان قبل از تصویب قانون اجرای سیاست های کلی اصل ۴۴.....
۹۸	۱: نظم عمومی.....
۹۹	۲: اخلاق حسنه.....
۱۰۰	۳: سوء استفاده از حق.....
۱۰۱	۴: لاضرر.....
۱۰۱	۵: نامشروع بودن موضوع.....
۱۰۲	۶: نامشروع بودن جهت.....
۱۰۲	ب: ضمانت اجراهای مصرح در قانون ایران.....
۱۰۲	۱: فسخ.....
۱۰۹	۲: تعدیل و اصلاح.....
۱۰۹	۳: تعلیق.....
۱۱۰	۴: تجزیه.....
۱۱۱	۵: دستور به توقف از اجرا.....
۱۱۱	۶: دستور به ابطال.....
۱۱۲	گفتار دوم: مسئولیت مدنی.....
۱۱۳	بند اول: ارکان مسئولیت مدنی ناشی از نقض قواعد رقابت.....
۱۱۳	الف: ضرر.....
۱۱۵	ب: عمل ناروا.....
۱۱۷	ج: رابطه سببیت.....
۱۲۰	بند دوم: اثر مسئولیت مدنی ناشی از نقض قواعد رقابت.....
۱۲۰	الف: جبران خسارت در نظام های مختلف حقوقی.....
۱۲۴	ب: جبران خسارت در قانون ایران.....
۱۲۵	نتیجه گیری و پیشنهادات.....
۱۳۰	منابع.....

فهرست اختصارات:

ق.ا.س.ا. ۴۴ قانون اجرای سیاست های اصل ۴۴

ق.م قانون مدنی

ق.ت قانون تجارت

TFEU Treaty on the Functioning of the Eroupean Union

TEC Treaty of European Community

TEU Treaty on European Union

مقدمه :

حقوق رقابت یکی از ضروریات و عوامل موثر در توفیق نظام‌های اقتصاد بازار آزاد به شمار می‌رود. ارتباط حقوق رقابت با اقتصاد کشورها باعث گردیده تا این شاخه از حقوق به شدت مورد توجه دولت مردان و سیاست‌گذاران باشد. اگر در میان فعالان عرصه توزیع و تولید رقابت سالم حاکم باشد کارآیی اقتصادی به بار آمده و رفاه عمومی افزایش می‌یابد. حقوق رقابت بر مبنای یکی از مکاتب مهم فکری سده‌های اخیر در مورد اقتصاد بنا شده است که به موجب آن افزایش بهره‌وری منوط به عدم دخالت دولت است و رقابت بین فعالان تجاری خود بهترین ابزار برای تحقق رشد اقتصادی است. بازار به عنوان محل حضور فعالان تجاری نیازمند ضوابط و مقرراتی است تا به موجب آن تجارت آزاد جریان داشته و رقبا بتوانند با حضور در آن فعالیت نمایند. وجود قوانین و مقررات تسهیل کننده رقابت و ضد انحصار از مهم‌ترین شرایط لازم برای تحقق اقتصاد رقابتی مبتنی بر بازار است. در حالی که حقوق رقابت مدت‌ها است که مباحث بین رشته‌ای جذاب و پردامنه‌ای را میان حقوق و اقتصاد برانگیخته است اما نظام حقوقی ایران به تازگی گام‌های نخستین را در این عرصه برداشته و قوانینی تصویب کرده است که مطالعه و بررسی آن از اهداف این تحقیق به شمار می‌رود. در این میان نقش حقوق آمریکا و اتحادیه اروپا بسیار مهم است چراکه آمریکا اولین کشوری است که انحصار تجاری در آن مورد اعتراض قرار گرفت و منجر به پذیرش حقوق رقابت به شکل مستقل شد و اتحادیه اروپا نیز در برگیرنده کشورهایی است که نقش مهمی در معادلات سیاسی - اقتصادی دنیا دارند. سایر نظام‌های حقوقی نیز در تدوین قواعد رقابتی خود غالباً از این دو نظام پیروی کردند. لذا تحلیل این دو نظام حقوقی ضروری است.

در ادامه طرح تحقیق مربوطه به طور خلاصه ارائه می‌گردد و در صورت نیاز موارد تکمیلی جهت تبیین بهتر مطالب اضافه می‌گردد.

۱- بیان مسئله و سوالات تحقیق:

همانطور که اشاره شد حقوق رقابت یکی از ابزارهای ضروری برای موفقیت نظام‌های اقتصادی به شمار می‌رود. در این تحقیق سعی می‌شود که اصول و قواعد این شاخه از حقوق تبیین شود و به مطالعه قوانین موجود در این زمینه چه در حقوق ایران و چه در حقوق خارجی و مطالعه انواع اقدامات ضد رقابتی و ضمانت اجراهای موجود در این زمینه پرداخته شود. هم‌چنین در این تحقیق تلاش خواهد شد که پاسخ به پرسش‌های زیر بیان شود:

۱- مهم‌ترین اصول حقوق رقابت تجاری چیست؟

۲- مبانی حقوق رقابت چیست؟

۳- مصادیق رقابت تجاری نامشروع در حقوق ایران، اتحادیه اروپا و آمریکا چیست؟

۴- آثار رقابت تجاری نامشروع چیست؟

۲- اهداف تحقیق:

بررسی تطابق قوانین وضع شده در زمینه حقوق رقابت با قواعد عام حقوق، بالاخص حقوق مدنی با توجه به این که سرچشمه بسیاری از این قوانین، قوانین موجود اروپایی و آمریکایی می‌باشد، از اهداف مهم این تحقیق است. بررسی نواقص موجود و ارائه راه‌کارهای مناسب و اصلاح قانون و بررسی این که قوانین موجود تا چه اندازه توانسته است نیازهای موجود در جامعه را تامین کند از دیگر اهداف این تحقیق به شمار می‌رود. یکی از مهم‌ترین اهداف نیز بررسی ضمانت اجراهای نقض قواعد رقابتی می‌باشد.

۳- تاریخچه و ضرورت تحقیق:

مطالعاتی که در این زمینه وجود دارد کلی می‌باشد و به طور خاص و جزئی به این بحث پرداخته نشده است. کتاب حقوق رقابت تجاری و نقش آن در سیاست گذاری و تنظیم بازار اثر دکتر سماواتی مربوط به سال‌های گذشته می‌باشد و در بر گیرنده مباحث جدید طرح شده در حقوق رقابت نمی‌باشد. با توجه به این که حقوق رقابت بحث جدیدی در دنیای تجارت امروز می‌باشد، بررسی خاص و مبنایی لازم است. حقوق رقابت از مباحث مهم در سطح بین‌الملل بوده و تدوین قواعد کارآمد در راستای توسعه تجارت ضروری می‌باشد.

۴- فرضیه‌های تحقیق:

جلوگیری از انحصار و منع سوءاستفاده از قدرت اقتصادی متمرکز، تشویق به رقابت و ایجاد مداخله و مشارکت مثبت میان شرکت‌های تجاری، تجار، تولیدکننده و عرضه‌کنندگان، حمایت از حقوق مصرف‌کننده از طریق ایجاد بهره‌بری یا رضایت مصرف‌کننده از کالایی که بهای چندانی در ازای آن پرداخت نمی‌کند از اصول بنیادی حقوق رقابت می‌باشند. با جستجویی در منابع فقهی به اصل لاضرر می‌رسیم. اصل لاضرر در اسلام بیان‌گر این است که افراد مجاز نیستند که به یکدیگر ضرر برسانند لذا از برقراری محدودیت در امر معاملات و ایجاد انحصارگری در بازار که به افراد جامعه ضرر می‌رساند باید جلوگیری شود و اصل ۴۰ قانون اساسی نیز به این امر اشاره کرده است. اصل حاکمیت اراده در انجام معاملات، جلوگیری از سوءاستفاده از حق و دارا شدن بلاجهت، ممنوعیت غبن و تدلیس در معامله همگی از مبانی حقوق رقابت به شمار می‌روند. مطالعه در نظام‌های حقوقی اتحادیه اروپا و آمریکا و ایران نشان می‌دهد

در هر سه نظام حقوقی، توافقات منجر به سازش و ادغام و تمرکز با شرایط خاص و پیش‌بینی شده، منع شده است. در قوانین ایران سازش مغایر رقابت در تمامی اشکال منع شده است. در معاهده TFEU به طور کلی هر توافقی که موضوع یا اثر آن تخریب، محدودیت یا ممانعت از رقابت در بازار مشترک باشد منع شده است و یک سری مصادیق به طور تمثیلی به عنوان مصادیق خاص توافقات مغایر رقابت برشمرده بدون آن‌که آنرا حصری قرار دهد، اما قوانین ایران توافقی‌هایی را ممنوع دانسته که ممانعت، محدودیت یا اخلال در رقابت باشد و یک یا چند اثر از موارد مذکور در بندهای هفت‌گانه مذکور در قانون را به دنبال داشته باشد. احتکار و تبعیض در معاملات و شرایط آن، اظهارات گمراه‌کننده در معامله، قراردادهای افقی و عمودی متضمن تمرکز از دیگر مصادیق به شمار می‌روند. در راستای اجرای بهتر مقررات وضع شده در زمینه رقابت قانون ایران ضمانت‌اجراهایی برای آن‌ها پیش‌بینی کرده است. بنا به مورد شورای رقابت می‌تواند در راستای اقدامات ضد رقابتی تصمیمات ذیل را اتخاذ کند: ۱- دستور به فسخ قرارداد متضمن رویه‌های ضد رقابتی ۲- الزام به تعلیق یا بطلان اعم از بطلان نسبی و مطلق ۳. انحلال قرارداد که مفهوم عام‌تر از انفساخ دارد ۴- استرداد اضافه درآمد و توقیف اموال ۵- الزام به جبران خسارت با توجه به مفاهیم جبران خسارت در حقوق مدنی، مسئولیت مدنی و قواعد خاص

برای پاسخ به پرسش‌های تحقیق می‌توان فرضیات زیر را مطرح نمود:

۱- ممنوعیت توافقات مغایر رقابت و ممنوعیت سوء استفاده از وضعیت اقتصادی مسلط از اصول اساسی حقوق رقابت به شمار می‌رود.

- ۲- اصل لاضرر باتوجه به مفادی که در ارتباط با ممنوعیت اضرار به غیر دارد در کنار اصول حقوقی دیگری و مفاد اصل ۴۰ قانون اساسی همگی از مبانی حقوق رقابت می باشند.
- ۳- در هر سه نظام حقوقی آمریکا، ایران و اتحادیه اروپا توافقات منجر به سازش و ادغام و تمرکز با شرایط خاص پیش‌بینی شده، متتها با اندکی تفاوت منع شده است.
- ۴- بنا به مورد شورای رقابت می‌تواند تصمیماتی از جمله دستور به فسخ قرارداد، الزام به انحلال قرارداد، الزام به جبران خسارت اتخاذ نماید.

۵- روش انجام تحقیق:

باتوجه به جدید بودن موضوع، این تحقیق با روش تحقیقی مبتنی بر توصیفی-تحلیلی و تطبیقی انجام می‌شود و روش گردآوری اطلاعات نیز به صورت کتابخانه‌ای انجام شده است.

۶- سازمان دهی تحقیق:

این تحقیق مشتمل بر سه فصل، تحت عناوین کلیات، مصادیق رقابت تجاری نامشروع و آثار رقابت تجاری نامشروع می باشد. در فصل اول ابتدا تاریخچه حقوق رقابت در سطح ملی و بین المللی مطالعه شده و سپس اصطلاحات مشابه از جمله رقابت، سیاست رقابتی، رقابت غیر منصفانه و حقوق مصرف کننده مورد بررسی قرار گرفته است. در گفتار بعدی مبانی حقوق رقابت از حیث حوزه حقوقی در سطح حقوق عمومی و حقوق خصوصی و از حیث خاستگاه در سطح مبانی فقهی و مبانی حقوق خارجی مطالعه شده و در گفتار آخر اهداف اقتصادی و غیر اقتصادی و اقسام آن بیان شده است.

فصل دوم با دسته بندی مصادیق رقابت تجاری نامشروع به قراردادی و سایر موارد به بررسی آن‌ها پرداخته است. در گفتار اول سازش و تبانی و مفاهیم توافق، تصمیم و رویه‌های هماهنگ ضد رقابتی از نظر گذشته است. در بحث توافقاتها به دو دسته مهم توافقات افقی و عمودی و مصادیق آن‌ها از جمله تثبیت قیمت، تقسیم بازار و مشتری، فروش کالایی به شرط خرید کالای دیگر در نظام های مختلف حقوقی اشاره شده و در بحث تمرکز تجاری به انواع ادغام‌ها از جمله ادغام های افقی و عمودی، تحصیل ملکیت و جوینت ونچرها پرداخته شده است. در گفتار دوم که در بر گیرنده مصادیق رقابت تجاری نامشروع در سایر موارد می باشد، سوء استفاده از وضعیت اقتصادی مسلط، شرایط تحقق وضعیت مسلط و مصادیق آن که عبارتند از امتناع از عرضه، تحمیل وضعیت غیرمنصفانه برای خرید یا فروش، امتناع از عرضه و..... در نظام های مختلف حقوقی مورد مذاقه قرار گرفته است. و در آخر به مطالعه انحصارها و اقسام آن و همچنین رقابت تجاری نامشروع در حوزه مالکیت فکری پرداخته شده است.

نهایتا در فصل آخر به بحث انحلال قراردادهای ضد رقابتی و ضمانت اجرای نقض قواعد رقابتی همچون بطلان، تعلیق، دستور به فسخ، تجزیه، تعدیل و اصلاح در نظام های حقوقی خصوصا ضمانت اجرای مذکور در قانون ایران و نواقص موجود در آن پرداخته شده و در ادامه مسئولیت مدنی ناشی از نقض قواعد رقابتی مطالعه شده و ارکان آن که در برگیرنده ضرر، عمل ناروا و رابطه سببیت می باشد و همچنین جبران خسارت در نظام های مختلف حقوقی که اثر نقض قواعد رقابتی می باشد مورد مطالعه قرار گرفته است.

فصل اول

کلیات

در این فصل مباحث مرتبط با موضوع به طور مختصر مورد بحث قرار می‌گیرد تا با بررسی آن بتوان به طور جامع و کامل به بررسی موضوع پرداخت.

گفتار اول-تاریخچه

برای فهم بهتر هر موضوعی ابتدا می‌بایست تاریخچه آن موضوع مورد بررسی قرار گیرد. در این گفتار به طور موجز و مختصر به مطالعه سوابق داخلی و خارجی مرتبط با موضوع تحقیق پرداخته می‌شود.

بند اول - سابقه ملی:

یکی از اهرم‌های سیاست‌گذاری در بازار به منظور حفظ و تقویت رقابت تجاری سالم حقوق رقابت تجاری است. کلیه کشورهای پیشرفته‌ای که بخش خصوصی در آن‌ها فعال است دارای قوانین و مقرراتی در زمینه رقابت تجاری می‌باشند. در ایران قبلاً سیاست پی‌ریزی شده و مدونی در زمینه رقابت موجود در بازار که جایگاه روابط تجار با یکدیگر و تجار و دولت را تعیین کند، وجود نداشت و حقوق رقابت ناشناخته بود. قوانین گذشته در ایران در رابطه با تنظیم بازار و برخورد با اقدامات سوءاستفاده‌گرانه برخی تجار اغلب جنبه موردی و موقتی داشت. بدین مفهوم که قانون‌گذار تلاش می‌کرد در مواقع اختلال بازار یا مواجه باگران‌فروشی و احتکار مقررات گذشته را تغییر داده یا تشدید کند، درحالی که در کشورهای پیشرفته، بیشتر توجه به وضع قوانینی می‌شد که جنبه کلی داشته باشد؛ یعنی در کنار یافتن قالبی مناسب و ایجاد قواعد و اصول کلی هرگونه اقدامی که ممکن است با واسطه یا بی واسطه منجر به اختلال در بازار شود، کنترل کرده و در صورت لزوم محدود یا ممنوع کند.

در سال‌های اخیر بخش خصوصی در ایران فعال شده و رو به افزایش است، پس ضرورت وجود اصول و قوانین معین و داشتن خط‌مشی رقابت تجاری و حقوق رقابت بیش از گذشته احساس می‌شد.^۱ علی‌رغم وجود تصریح در قانون اساسی در مورد خصوصی‌سازی و جلوگیری از انحصار، هیچ نوع مجموعه مدونی پیرامون رقابت وضع نشده بود. در ایران موضوع رقابتی شدن فعالیت‌های اقتصادی اولین بار در قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی مصوب ۷۹/۱/۱۷ مطرح شد. فصل ۴ قانون مذکور مشتمل بر ۸ ماده از ماده ۲۸ تا ۳۵ تحت عنوان تنظیم انحصارات و رقابتی کردن فعالیت‌های اقتصادی به قوانین رقابتی اختصاص یافته است. به موجب این قانون به دولت اجازه داده شده است که انحصارات دولتی در زمینه خدمات پستی و مخابراتی، تولید و توزیع، چای، حمل و نقل بار و مسافر به وسیله راه آهن، واردات و صادرات، دخانیات، پالایش، پخش و حمل و

۱-سماواتی، حشمت الله، مقدمه ای بر حقوق رقابت تجاری و نقش آن در سیاست‌گذاری و تنظیم بازار، انتشارات فردوسی، تهران، چاپ

نقل مواد نفتی و انعقاد قرارداد با شرکت‌های بیمه خصوصی را با حفظ حاکمیت دولت لغو نماید و بخش خصوصی را مشارکت دهد. همچنین دولت موظف شد ظرف یک سال انحصارات قانونی اعطا شده را لغو نماید و اقدامات قانونی لازم برای لغو انحصار و جلوگیری از اقدامات انحصارگرایانه انجام دهد. پس از اتمام مهلت اجرای برنامه سوم، قانون برنامه چهارم توسعه در تاریخ ۸۳/۷/۱۶ به تصویب رسید. فصل سوم این قانون نیز تحت عنوان رقابت‌پذیری اقتصاد به موضوع لغو انحصارات و رقابتی کردن اقتصاد ملی پرداخته است. با تغییر سیاست‌های کلی اقتصادی، مقررات رقابت در فصل نهم قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم اقتصادی اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی (این قانون در تاریخ ۸۶/۱۱/۸ به تصویب مجلس شورا رسید. در نتیجه برخی ایرادها از سوی شورای نگهبان به مجمع تشخیص مصلحت نظام به موجب ماده واحده قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی ایران و اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی مصوب ۸۹/۲/۱۱ مجلس عنوان فوق به قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ (تغییر یافت) تصویب شد.^۱ مقررات مزبور مقتبس از لایحه‌ای است که در سال ۸۳ توسط وزارت بازرگانی با عنوان مقررات تسهیل‌کننده رقابت و ضوابط مربوط به کنترل و جلوگیری از شکل‌گیری انحصارات تهیه و پس از اصلاحات جزئی در هیات دولت در مرداد ۸۴ به مجلس تسلیم شده بود. ماده ۱ و ۲ این لایحه در قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه حذف شده است. با این حال شباهت‌های زیادی وجود دارد و بعضی موارد عیناً تکرار شده است.

بند دوم - سابقه بین‌المللی:

تا اواخر قرن ۱۹ میلادی سلطه بنگاه‌ها و شرکت‌های بزرگ اقتصادی بر اقتصاد ملی کشورها و بازارهای بین‌المللی امری طبیعی بود. حضور کارتل‌ها و تراست‌ها، نه تنها در اقتصاد ملی کشورهای مبداء بلکه در صحنه اقتصاد جهانی و همچنین در عرصه اقتصادی این کشورها نیز از موقعیت ممتازی برخوردار بود. از اواخر قرن ۱۹ میلادی با طرح ایده بازار آزاد اقداماتی برای پایان بخشیدن به سلطه شرکت‌ها و بنگاه‌های بزرگ اقتصادی و لغو انحصارات تجاری آغاز شد، هرچند اولین قانون ممنوعیت اعطای امتیازات تجاری انحصاری در سال ۱۶۲۴ در انگلستان به تصویب رسید، ولی اقدامات اساسی در این زمینه در سال‌های پایانی قرن ۱۹ از کشور آمریکا آغاز شد و این کشور از پرسابقه‌ترین کشورها در این زمینه به شمار می‌رود.

^۱ - در ادامه از این قانون به اختصار تحت عنوان قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ نام برده می‌شود. (ق.ا.س.ا. ۴۴)